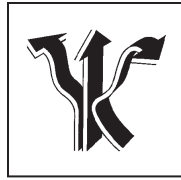


Міжрегіональна Академія управління персоналом
Українсько-Азербайджанський інститут соціальних наук
і самоврядування Г. А. Алієва
Міжнародна Кадрова Академія
ГО “Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління”
Всеукраїнська Академія наук публічного управління



МАУП



ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 4

Матеріали

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Українське суспільство: контури інновацій”
м. Київ, МАУП, 30 березня 2017 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2017

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 2 від 22.02.17)*

Редакційна колегія:

М. Н. Курко (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
В. І. Литвиненко, д-р юрид. наук, доц.;
Є. О. Романенко, д-р наук з держ. упр., проф.;
В. В. Рябцев, канд. техн. наук, доц.;
В. І. Цибух, канд. філос. наук, доц.

*Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.*

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП
“Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 4: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Українське суспільство:
контури інновацій”, 30 березня 2017 р. / редкол. : М. Н. Курко (голова)
[та ін.]. — 2017. — 348 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних
конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модерніза-
ції України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто
цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модер-
нізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Вавренюк Сергій Анатолійович Державне регулювання соціальної сфери в умовах фінансової кризи на основі європейського досвіду.....	110
Вакуліч Тетяна Михайлівна Вплив соціальних факторів на формування невротичних розладів	113
Гайдукевич Геннадій Анатольевич Децентралізація: восток України.....	116
Гайдученко Світлана Олександрівна Соціокультурний аспект модернізації державного управління	120
Гатіатулліна Ольга Вікторівна Проблеми молоді як одна із сучасних соціальних проблем в Україні	123
Глушко Лариса Олексіївна Компетентністний концепт як сучасна основоположна ідея розвитку впевненості в собі у процесі соціалізації школярів.....	126
Головченко Валентин Васильович Державна (українська) мова як тема політико-правових дискусій	129
Гордієнко Михайло Григорович, Медвідь Федір Михайлович Інноваційне мислення як вимога соціального розвитку	132
Грабовенко Наталія Валеріївна Деінституціалізація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в контексті соціальної політики.....	136
Дікареєв Олександр Іванович Неокласична модель політичного дослідження справедливості світового розвитку в триаді: “політичний процес — зміни політичного режиму — політичні актори, інститути, правові механізми та норми”	139
Дмитренко Тетяна Леонідівна Розвиток інформаційних систем як шлях до прозорості вексельного ринку.....	146
Довбик Катерина Сергіївна, Філіппов Михайло Іванович Сучасні тенденції розвитку системи управління інноваційними процесами на державних підприємствах в умовах економічної кризи.....	148
Дорошенко Володимир Сергійович Особливості дослідження соціальної політики як суспільного інституту.....	150
Дорошенко Лідія Степанівна Вплив організаційної культури підприємства на формування трудоного потенціалу	153
Євсюкова Оксана Володимирівна Застосування інституціонального підходу у системі сервісного публічного управління	155
Захожай Костянтин Валерійович Вплив бюджетного процесу на соціальні проблеми сьогодення.....	157
Згалат-Лозинська Любов Олександрівна Проблема молодіжного безробіття та шляхи її вирішення.....	160
Калина Алла Василівна Мотивація персоналу як складова соціально-трудоного відносин	163

НЕОКЛАСИЧНА МОДЕЛЬ ПОЛІТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ СВІТОВОГО РОЗВИТКУ В ТРІАДІ: “ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС — ЗМІНИ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ — ПОЛІТИЧНІ АКТОРИ, ІНСТИТУТИ, ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА НОРМИ”

У сучасній науковій літературі зазвичай використовуються поняття класичної, некласичної і постнекласичної політичної науки як особливих стадій в її розвитку. При цьому існують різні уявлення про те, які напрямки в політичній науці слід відносити до класичних, некласичних та постнекласичної. Так, деякі дослідники до класичного етапу політичної науки відносять різного роду філософсько-аналітичні, ціннісно-нормативні орієнтації, до некласичного — орієнтації позитивно-емпіричної спрямованості, до постнекласичної — ідеї постмодернізму (Жуковский 2011: 3). Інші дослідники, говорячи про класичну і некласичну традиції в політичній науці, зокрема, при вивченні політичних еліт, відносять до класичної традиції об'єктивістський (владний) і суб'єктивістський (мерітократичні) підходи, а до некласичної — діяльнісний, або активістський (суб'єктний) підхід (Логинова 2008; Лубський А. В.). В основу такого розуміння класичного і некласичного в політичній науці покладено історико-генетичний підхід в наукознавстві, в рамках якого до “класиків” відносять батьків-засновників тих чи інших наукових напрямків, і тому об'єднують представників з різними методологічними поглядами. Виділення нами класичної, некласичної і неокласичної моделей політичних досліджень ґрунтується на концептуальному аналізі сформованих альтернативних науково-дослідних практик. При цьому модель політичного дослідження розглядається як когнітивний його аналог, що концептуально відтворює такі параметри, як предмет політичного дослідження, його когнітивна стратегія і спосіб пізнавальної діяльності. Класична модель політичних досліджень базується на класичному стилі раціональності, основою якої виступає принцип нейтральності суб'єкта науково-дослідницької діяльності, а також тотожності політичного буття і наукового мислення. Класична раціональність, в якій розум, з одного боку, дистанціюється від політичної дійсності, а з іншого — абстрагується від діяльнісної природи суб'єкта політичного пізнання, елімінує з процедур пояснення все те, що не відноситься до об'єкту політичного дослідження. Тому класична раціональність, претендуючи на пізнання політичної дійсності такою, якою вона є сама по собі, без домішки людської суб'єктивності, передбачає, що в політичному знанні не повинно бути нічого того, що не відноситься до предмету політичного дослідження. Класична модель політичних досліджень базується також на принципі соціологізму, який містить два аспекти: предметний і методологічний. Предметний аспект проявляється, з одного боку, в холізмі, в поданні про суспільство як цілісну надіндивідуальної соціальної реальності, з іншого — в соціальному детермінізмі, що визнає жорстку взаємозалежність різних сфер життєдіяльності людей. Тому в центрі когнітивної уваги класичної моделі політичного дослідження виявляються

політичні процеси, структури, відносини та інтереси. Головними дійовими особами в політичній реальності проголошуються не окремі особистості, а соціальні групи і політичні організації. Методологічний аспект принципу соціологізму реалізується в когнітивній стратегії політичного дослідження, яка носить номотетичний характер. Вона орієнтує дослідника на встановлення загального, притаманного певному класу політичних явищ і виражається за допомогою певних понять, а також на виявлення повторюваних взаємозв'язків між політичними явищами. Метою когнітивної стратегії класичної моделі політичних досліджень виступає реконструкція політичної реальності у вигляді системи емпіричного і теоретичного знання, адекватного цій реальності і вільного від оціночних суджень. Номотетична стратегія класичної моделі політичних досліджень передбачає створення такого роду наукових концепцій, які охоплювали б всі сторони політичної реальності в єдиній логічно несуперечливої системи емпіричного і теоретичного знання. Ці знання, що розглядаються як свого роду “зліпки” з об'єктивних відносин самої політичної дійсності, претендують на статус наукових істин, верифікованих політичною практикою. Некласична модель політичного дослідження ґрунтується на неklasичному стилі раціональності, в якому діяльнісна природа суб'єкта наукового пізнання виступає в явному вигляді. Це передбачає осмислення співвіднесеності і пояснення характеристик предмета політичного дослідження з особливостями методологічних засобів наукової діяльності. Тому неklasична раціональність передбачає, що зміст політичного знання залежить від вибору методології наукового дослідження. Основу неklasичної моделі політичного дослідження становить принцип номіналізму, предметний аспект якого виражається, з одного боку, в когнітивному інтересі до індивідуального як унікального, пов'язаного з життєдіяльністю людей, а з іншого — в антропологізмі, що визнає необхідність “людського виміру” політичної реальності, наповненої індивідуальними цінностями і смислами. В результаті предметом неklasичної моделі політичного дослідження є не детермінована і структурована надіндивідуальна політична реальність, а політична діяльність людей, обумовлена різними їх політичними інтенціями і ментальними програмами. Методологічний аспект принципу номіналізму задає неklasичній моделі політичного дослідження ідіографічну когнітивну стратегію, метою якої є розуміння і відновлення сенсу індивідуальних політичних практик, їх комунікаційної та символічної природи, а також раціональної реконструкції їх соціо-культурного контексту. Тому основним пізнавальним засобом неklasичної моделі політичного дослідження є розуміння, спрямоване на “розуміння” сенсу індивідуальних політичних дій. Виділення неокласичної моделі політичного дослідження як певного напрямку в розвитку постнеklasичної політичної науки має своє логічне обґрунтування. Неокласична модель політичного дослідження — це не просто нова класична, а така, яка, зберігаючи прихильність принципам класичної моделі, включає і принципи її антипода — неklasичної. Якщо спочатку з'явилася класична модель політичного дослідження, потім сформувалася її протилежність — неklasична модель, то відповідно до логіки розвитку політичної науки наступна її стадія — це неокласичний модель як синтез протилежних когнітивних практик в політичному пізнанні. Неокласична модель політичного дослідження стала формуватися в рамках постнеklasичної політичної науки в якості методологічного “відповіді” на епістемологічний “виклик” постмодернізму, що руйнували всі звичні уявлення про політичну реальність і природу політичного пізнання. В основі неокласичної моделі політичного дослідження лежить критичний, реалістсько-синкретичний стиль наукового мислення. Неокласики критикують в першу чергу суб'єктивістську, індивідуалістсько-релятивістський стиль постмодерністського мислення, заснова-

ний на принципах радикального конструктивізму. Неоокласики критикують представників радикального конструктивізму за те, що останні, заперечуючи можливість отримання об'єктивно істинного знання, розглядають політичну реальність тільки в якості продукту аутопоетичної свідомості пізнаючого суб'єкта. У цьому плані політична реальність представляється постмодерністами не як щось зовнішнє для того, хто пізнає суб'єкт, а як те, що конструюється мовою і дискурсивною практикою, і тому конструкти політичної реальності можна порівнювати тільки між собою, але не з політичною дійсністю.

Такий процес можливо продемонструвати на становленні транзитології. Становлення транзитології відбувається у 1970 році, коли була опублікована стаття Д. Рас-тоу "Переходи до демократії", що стала джерелом ідей для транзитології наступного покоління. У ній, зокрема, стверджувалося, що демократія є результатом політичної боротьби еліти, що завершилася "рішенням частини політичних лідерів прийняти існування різноманіття в єдності і інституалізувати деякі поворотні моменти в демократичній процедурі". Єдиною умовою, необхідною для встановлення демократії, вважалася незаперечність державних кордонів, що зберегло актуальність і на сьогоднішній день, оскільки конфлікти і застосування сили при їх вирішенні є несумісними з демократичними принципами. Свій подальший розвиток цей підхід отримав у середині 1980-х років, коли Г. О'Доннелл і Ф. Шміттер видали відому працю "Транзити від авторитарного правління: попередні висновки щодо невизначених демократій", що стала класикою транзитології. Крім особливої уваги до ролі еліт, у роботі описувався процес успішного встановлення демократії як укладення пакту між центристами старого режиму і помірним крилом демократичної опозиції, що дозволяло уникнути напруги в суспільстві і рятувало державу від революційних потрясінь. Емпіричною базою транзитології стають держави Європи і Латинської Америки, де спостерігалися падіння диктатур і мирні "переходи" до демократичної форми правління. Поява більшості робіт цього періоду була викликана усвідомленням необхідності концептуалізації цілої хвилі переходів до демократії в Південній Європі в 1970 роки. (Португалія, Іспанія, Греція) та Латинській Америці в 1980-х роках. (Аргентина, Бразилія, Чилі, Уругвай). На першому етапі було переважання структурного підходу до осмислення передумов і рушійних сил демократичного транзиту. Формується класична транзитологія. Класична теорія переходу припускає, що "транзит", який визначався Г. О'Доннеллом і Ф. Шміттером як "проміжок (інтервал) між одним політичним режимом та іншим", розпадається на три основних стадії: лібералізацію, демократизацію і консолідацію. Лібералізація означає ерозію несучих конструкцій (політико-ідеологічних у першу чергу) авторитарного режиму. Часто вона здійснюється в умовах кризи легітимності влади, викликаній економічними проблемами. Демократизація ж є стадією, наступною за лібералізацією, причому остання готує для неї основу. Основною відмінністю лібералізації від демократизації є те, що лібералізація передбачає скорочення репресій і розширення свобод у рамках існуючого авторитарного режиму, тоді як демократизація передбачає зміну режимів. В 1990-і роки в поняття "транзитологія" стали вкладати різний зміст. Назва дисципліни пов'язувалась з теорією і політикою демократизації, з компаративними дослідженнями, і, врешті-решт, транзитологія стала уособленням віри в тріумфальну перемогу політичних і культурних цінностей західної цивілізації. І тут мова йде вже не про наукову парадигму з чітко позначеними підходами і методами, а про світогляд та ідеології, основні положення яких приймаються як аксіома. Крім того, в 1990-ті роки великий вплив на дослідників здійснила ідея "третьої хвилі" демократизації, що належить С. Гантінгтону. Згідно з Гантінгтоном, крах радянської системи був частиною

світового процесу демократизації, який розпочався з португальською революцією гвоздик в 1974 р. та поширилася потім на країни Латинської Америки. Тенденція ставити країни колишнього соціалістичного табору в один ряд з відомими випадками демократизації політичних режимів неодноразово критикувалася багатьма вченими. Зокрема, зазначалося, що було б неправильно обмежувати посткомуністичний “транзит” тільки демократизацією, оскільки колишні радянські республіки здійснили перетворення як у політичній, так і економічній сфері, а також сформували власні національні держави. Після цього критиці стало піддаватися саме поняття “перехід”. Зазвичай посткомуністичні держави було прийнято відносити до гібридних режимів, що мають одночасно ознаки демократії та автократії і включені в так звану “сіру зону”. Гібридні режими зазвичай трактувалися як “перехідні”, що перебувають у стані трансформації. Однак після закінчення десяти років з часу розпаду радянської системи у вчених стали з’являтися сумніви з приводу адекватності такого розуміння. Було очевидно, що держави “сірої зони” нікуди не “переходять”, не зазнають істотних змін, а, навпаки, є досить стабільними політичними утвореннями, до яких слабо застосовна термінологія, розроблена транзитологією раніше. Транзитологія, або вірніше її парадигма сприйняття історії як прогресу, що розуміється з точки зору західних цінностей, була розкритикована та ототожнена з вестернізацією. Взагалі підсумки “третьої хвилі демократизації”, що виразилися на пострадянському політичному просторі у фактичній реставрації деяких елементів старого режиму, що йшло врозріз з прогностичними моделями теорії транзиту, завдали потужного удару по фундаменту політичної транзитології. Дедалі частіше стали висловлювати думки про теоретичну неспроможність цього дослідницького напрямку, про ангажованість і ідеологізованість його аналітичних схем, про “ретроспективність” транзитології, тобто її схильність описувати процеси постфактум, і нездатність давати практичні рекомендації для ефективного управління та оптимізації поточних демократичних трансформацій. Водночас безкомпромісна критика транзитології часто ґрунтувалася на поверхневому знанні її пояснювальних схем та аналітичних моделей. На сучасному етапі розвитку транзитології відбулося усвідомлення, що реальний політичний розвиток, особливо в країнах пострадянського простору, не вкладається в теоретичні транзитологічні схеми, що зумовило зростання скептицизму щодо транзитології як науки. Найбільшою популярністю в цьому зв’язку користується опублікована в 2002 р. стаття Т. Карозерса під гучною назвою “Кінець парадигми транзиту”. У ній були піддані критиці концептуальні моменти політичної транзитології, зокрема її жорстка телеологія, конструювання реальності під свої теоретичні моделі і неможливість пояснити в рамках категорії “перехідна країна” існування величезної кількості систем, що становлять “сіру зону” демократії. У підсумку американським політологом був сформульований заклик до відмови від цього дослідницького напрямку в цілому. Таким чином, реальними проблемами, з якими зіштовхнулася політична транзитологія на початку ХХІ ст., як зазначає І. Хінтба, є: проголошування багатьма теоретиками загальної кризи картини світу поставила під сумнів корисність транзитологічного знання. На думку американського політичного філософа Дж. Грея, теорія транзиту як оновлена версія “покійної” теорії модернізації, не в змозі пояснити нераціональний світ; під серйозний сумнів була поставлена жорстка стадіальність перехідних процесів. Виявилось, що майже всі пострадянські системи не пройшли покладених етапів, а рушили альтернативними маршрутами. В основному вони випробовували зрив демократичної консолідації, в результаті чого встановилися різного роду авторитарні режими. Найбільш очевидний він у тих країнах, де були відсутні необхідні структурні умови і передумови демократії. Крім контекстуальних

факторів, велику роль зіграли стратегії і конфігурації політичних еліт. У деяких країнах зрив консолідації призвів до формування напівавторитарних, або псевдodemократичних режимів, які ззовні здаються застиглими перехідними режимами (Росія, Грузія, Азербайджан). В інших — до складання класичних авторитарних режимів (Таджикистан, Білорусь, Казахстан), часто з тоталітарною тенденцією (Узбекистан, Туркменістан); відбувся крах концепції “тривалих транзитів”, яка передбачала, що в результаті тривалих суперечностей між авторитарною елітою і опозицією у країни більше шансів прийти до стабільного демократичного режиму. За допомогою цієї теоретичної конструкції транзитологи намагалися пояснити те, що деякі країни, замість поступального руху до демократії, демонстрували регресивні. Проте ці країни описувалися в категоріях перехідних систем. Насправді ж у них сформувалися гібридні політичні режими, які не можна розглядати як незавершені демократії.

О. Романюк зазначає, що “правильніше було б нинішній етап розвитку транзитології рефлексувати як кризову стадію, на якій “панівна парадигма піддається випробуванню і перегляду”. Криза не означає кінець наукового напрямку чи відмову від демократичних стандартів і процедур, зміну дискурсу. Криза не зумовлює перегляд ціннісних ліберально-демократичних орієнтацій транзитології. Вихід із кризи полягає у суттєвому оновленні її методології і теорії”. Здається важливим: 1) вдосконалення категоріального апарату транзитології з урахуванням особливостей поточних політичних змін, які не настільки однозначні, як це здавалося на самому початку 1990-х рр.; 2) активно запроваджувати елементи якісних досліджень. Матеріали міжнародної практики свідчать, що у XX та XXI ст. всі трансформаційні перетворення в країнах Європи, Азії, Латинської Америки та Африки супроводжувались створенням та діяльністю особливих інститутів, які брали на себе функцію організації та забезпечення політичного транзиту та безпосереднього втілення його в життя. Частіше за все, такими інститутами виступали установчі збори та тимчасові уряди. Концепція інститутів політичного транзиту є вкрай актуальною для вивчення, адже допоможе синхронізувати здобутки політичної теорії і практики, сприятиме глибшому розумінню транзитних процесів та подальшому розвитку транзитології. Надзвичайно важливим аспектом тут виступає теорія справедливості. Теорії справедливості представника комунітаризму Джона Роулза та одного з провідних мислителів комунікативної філософії Юргена Габермаса мають спільне коріння. Критика практичного розуму Канта і його вчення про автономію волі покладено в основу етичних теорій обох авторів. Але висновки, які вони роблять з кантівського вчення, приводять до цілком відмінних результатів: якщо Габермас апелює до апріорі ідеальної комунікації і справедливість розуміється ним контрфактична згода на основі найсильнішого аргументу, тобто як певний ідеал, до якого варто прагнути, то для пізнього Роулза справедливість досягається на основі спільних для членів суспільства цінностей (background culture), тобто коріниться не в майбутньому, а в минулому. У пізніх працях 90-х років, головною з яких є робота “Політичний лібералізм” (1993), Джон Роулз відповідає на критичні закиди його теорії справедливості як чесності, викладеної в роботі “Теорія справедливості” (1971). Аргументуючи на користь теорії справедливості як чесності у праці “Справедливість як чесність: політична, а не метафізична”, Роулз виводить інтуїтивну ідею суспільства як системи чесної суспільної кооперації між вільними та рівними особами, тим самим наголошуючи на інтерсуб’єктивності соціальної дії. Роулз пропонує прийняти цю ідею як таку, що “неявно присутня в публічній культурі демократичного суспільства”. Суспільна кооперація включає в себе три елементи: 1) вона скеровується публічно визнаними правилами і процедурами, які приймаються і визнаються самими членами суспільства;

2) кооперація ґрунтується на чесності умов: кожен учасник кооперації приймає ці умови, якщо кожен інший учасник також приймає їх; 3) ідея суспільної кооперації передбачає ідею раціональної користі або добра для кожного учасника. Ідея добра визначає, чого хочуть досягти ті, хто вступив у кооперацію, байдуже, чи це є індивіди, сім'ї, асоціації чи навіть національні держави. Учасники суспільної кооперації — це вільні та рівні особистості, які є громадянами певної держави і мають усі права і обов'язки громадян, задля того, щоб мати змогу визначити у кожен конкретний момент своє поняття добра. Жоден з громадян не має переваг над іншими як громадянин. Окрім того, в суспільній кооперації виключається погроза насильства, обман, примус і т. п. Громадяни є вільними насамперед і тому, що мають певну концепцію добра, яку можуть змінювати. Громадяни є суверенним джерелом обґрунтованих вимог. Таким чином, Роулз повторює твердження Канта про автономію суб'єкта.

Габермас цілком поділяє підхід Роулза до розуміння автономії суб'єкта, адже обидва мислителі спираються на деонтологічну етику Канта. Роулз пропонує інтерсуб'єктивне розуміння кантівського поняття автономії, коли кожен діє автономно, якщо строго підпорядковується законам, прийнятним для всіх, кого це стосується на основі публічного застосування розуму. Критикуючи роулзову теорію справедливості, Габермас закидає, що повністю автономні (у кантівському розумінні) громадяни позбавляються у Роулза своєї автономії, коли вибирають певні політичні сили — партії — для представництва власних інтересів у політичній державі: “За умовами, громадяни виступають як моральні особистості, що мають почуття справедливості та здатність мати власну концепцію добра, вони також зацікавлені в тому, щоб розумно розвивати ці задатки. У вихідному положенні згідно з його об'єктивно розумною схематикою партії позбавляються якраз цих розумних якостей моральних особистостей”. Наступним контраргументом Габермаса є змішування Роулзом понять “основні блага” та “основні права”. Роулз називає основні блага узагальненими засобами, яких потребують індивіди для досягнення своїх життєвих цілей. Для політичних партій питання справедливості постає як справедливий розподіл благ. На думку Габермаса, Роулз зраджує парадигмі автономії волі Канта, схиблюючи на утилітарну позицію: “... таким чином він (Роулз) уподібнює деонтологічний смисл обов'язкових для нас норм телеологічному смислу цінностей, яким ми надаємо переваги”. Тим самим, на думку Габермаса, ми переходимо від рівня норм до рівня цінностей. Таке змішування ціннісно-нормативних суджень Габермас називає фундаментальною хибою у розумінні практичного розуму. Практичний розум, пояснює Габермас у першій зі своїх московських лекцій, має три сфери застосування: “Залежно від того, чи станемо ми на точку зору доцільності, блага чи справедливості, кожного разу нас очікуватимуть різні функції, досягнення (*Leistungen*) практичного розуму”. Метою прагматичного, етичного і морального застосування практичного розуму, за Габермасом, є відповідно технічні стратегічні команди до дії, рекомендації щодо вирішального життєвого вибору і моральні судження. “Морально-практичні дискурси вимагають відволіктися від очевидних даностей звичної конкретної моральності. Вимагається також зберігати дистанцію щодо тих життєвих контекстів, з якими нерозривно сплетена наша власна самототожність. Необхідні комунікативні передумови універсально розширеного дискурсу, в якому по можливості брали б участь усі люди, які в принципі могли б ним зацікавитися, і в якому усі могли б висловити свої аргументи, обґрунтовуючи гіпотетичну позицію щодо відповідних норм і ліній поведінки, коли їхня претензія на значимість ставиться під сумнів. Лише за таких умов конститується інтерсуб'єктивність вищого рівня, де перспектива кожного сплітається з перспективою всіх”. Роулз також виводить дію своєї

концепції поза межі національної держави, використовуючи поняття суспільної кооперації. Метою суспільної кооперації між вільними та рівними особистостями (сім'ями, національними державами) є досягнення добра. Добро є метою суспільної кооперації, а що таке добро, визначається внаслідок узгодження між членами кооперації. Тобто норми суспільної кооперації, або комунікації, встановлюються на основі інтерсуб'єктивності. Але згода, досягнута на основі суспільної кооперації Роулза, виявляється ситуативною, змінною. Незмінною є, власне, процедура досягнення згоди або “публічно прийнята концепція справедливості”. Тобто теорія Роулза діє лише в межах так званої західної традиції, виключаючи участь у системі загальної кооперації ті держави, культура яких ґрунтується на інших цінностях, ніж ті, які лежать в основі західної цивілізації.

Ряд дослідників (зокрема Лубський 2009а: 67–74) стверджують, що теоретичні образи часто представляють собою “уявну політичну реальність”, що в процесі комунікацій відчужуються від їх виробників і стають соціокультурними траектами — посередниками між суб'єктами і об'єктами політичного пізнання, формуючи власне “світ політики”. В рамках неокласичної моделі політичних досліджень відбувається становлення нового типу методологічної свідомості, що актуалізує питання про суб'єктивний “світ” політичного знання, в якому виявляє себе об'єктивний “світ” політичної дійсності. Цей тип методологічної свідомості заснований на уявленнях про те, що: 1) політична реальність сама по собі не дає ніяких гарантій адекватності політичного знання; 2) про політичну реальність можна говорити на різних мовах, в контексті різних політичних теорій, з урахуванням різних політичних перспектив; 3) в політичному дослідженні методологія визначає, що може (або повинно) бути спостережено в “політичному світі”; 4) політичне дослідження, що протікає в певному культурно-епістемологічному контексті, обумовлено стилем мислення академічної спільноти, до якого належить вчений, і його методологічними орієнтаціями; 5) дослідник, вірячи в доцільність політичної реальності, створює її когнітивну “картину” у вигляді системи когерентних понять і логічно несуперечливих висновків так, що, будучи поставленої на місце політичної реальності, ця “картина” посиляє такі ж особисті його “послання”, як і сама реальність; 6) політичні знання як репрезентації політичної реальності не є її “репродукціями”, “відбитками”, оскільки ці репрезентації несуть на собі характер пізнаючого; 7) політичні знання мають статус пізнавальних конструкцій і вони концептуально відносні, їх не можна апріорі захистити від скептичних заперечень; 8) дослідник, який створив певну “картину” політичної реальності, може стверджувати, не побоюючись фактичних спростувань, що він насправді пізнав якусь її сторону, хоча це твердження не може бути ніколи прямо доведено.